

INTERPELLATION TILL STATSRÅD

Från Riksdagsförvaltningen
2025-02-24
Besvaras senast
2025-03-18

Till statsrådet Jessica Rosencrantz (M)

2024/25:452 Stärkande av den regelbaserade ordningen och rättsstatens principer

Europa befinner sig i ett allvarligt säkerhetspolitiskt läge. Den amerikanska administrationens besked om att fredsförhandlingar ska ske över huvudet på Ukraina och Europa är en farlig utveckling. Det står nu klart att den transatlantiska länken mellan Europa och USA utmanas. Europa står inför ett nytt läge. Det är avgörande att EU:s medlemsländer ger fullt stöd till Ukraina: Ingen fred i Ukraina utan Ukraina. Europa kommer också att behöva ta ett större ansvar för Europas säkerhet. Mot bakgrund av det oroliga omvärldsläget är det viktigare än någonsin att EU är en union för demokratier och att rättsstatens principer upprätthålls. EU:s medlemsländer planerar nu att investera mer tillsammans i vår gemensamma säkerhet, och därför måste vi kunna lita på att det är ordning och reda på EU:s pengar och på hur de används.

EU:s medborgare ska kunna känna sig trygga i vår union, både under EU-samarbetet och under sina nationella regeringar. Det handlar om att upprätthålla både den regelbaserade världsordningen internationellt och rättsstatens principer nationellt. När vi i dag blickar ut över Europa ser vi att man sviker dessa två demokratiska principer. I diskussionen om demokrati och rättsstatens principer i EU talar vi ofta om Orban och hans parti Fidesz, som kopplat ett järngrepp om Ungern. Ungern har visat att man inte drar sig för att sätta käppar i hjulet för stödet till Ukraina, legitimera auktoritära ledare i Kina och Ryssland eller blockera sanktioner mot Ryssland som hade varit riktigt kännbara för Rysslands krigföring mot Europa.

Men det är inte bara Orbans Ungern som skapar oro. I EU-kommissionens årliga rättsstatsrapport från 2024 kunde vi läsa att bland annat Italien fått omfattande kritik. De långtgående inskränkningarna i mediefriheten har fått det statliga public service-bolaget att beskriva en ”kvävande kontroll” från regeringen. Journalister som kritiserat regeringen stäms, åklagares oberoende från politiken ifrågasätts och Melonis regering har avskaffat lagar som enligt internationella konventioner är centrala för antikorrupsionsarbete. Experter beskriver fortfarande korrupsionsnivån i Italien som relativt hög.

Ett annat exempel är Slovakien, där rättsstatsrapporten beskriver stor oro över rättsstatsläget. Rapporten beskriver att journalisters säkerhet hotas, att mediapluralismen brister och att regeringen avskaffat den särskilda åklagarmyndighet som arbetar med korrupsion och ekobrott.

EU:s interna demokratiska status påverkas även av sådant som sker utanför Europa. En av världens just nu mest kontroversiella män, Elon Musk, använder digitala plattformar för att sprida budskap som ställer grupp mot grupp med en mycket splittrande retorik. Han har visat på ett stort engagemang för högnationalistiska partier runt om i Europa, exempelvis i Storbritannien och Italien, och framförallt för Alternativ för Tyskland inför det tyska valet den 23 februari. Det diskuteras nu huruvida Musk har begått brott mot EU:s lagar om att skydda medlemsländers valprocesser inom ramen för Digital Services Act. Vi ska också komma ihåg att Elon Musk inte bara är en kontroversiell person, utan också en företrädare för den amerikanska regeringen, som nu lägger sig i andra länders valprocesser.

Slutsatsen är att rättsstatens principer och demokratin brister märkbart i fler länder och i fler former än de vi vanligen diskuterar. Sverige har en lång tradition av att stå upp för rättsstatens principer och demokrati och att konsekvent driva på för att mer ska göras i EU-sammanhang.

EU-ministern hävdade så sent som den 11 februari under vår senaste debatt att den svenska regeringen driver på för rättsstatens principer och demokrati i EU. Trots det kan vi konstatera att det finns mycket mer för regeringen att göra. I regeringens utrikesdeklaration nämndes demokrati och rättsstatens principer i Europa inte en enda gång. Vi kan även konstatera att tolv medlemsländer för några veckor sedan skrev ett brev till ansvariga kommissionärer om just demokrati, rättsstatens principer och EU:s valprocesser. I brevet uppmanade man kommissionen att agera för att skydda demokratiska grundvärden. Sverige valde, tillsammans med bland andra Tyskland, Frankrike och Danmark, att inte skriva under detta brev.

Mot bakgrund av detta vill jag ställa följande frågor till statsrådet Jessica Rosencrantz:

1. Hur förklarar statsrådet det faktum att rättsstatens principer och demokratin i Europa inte nämndes med ett enda ord i EU-delen av utrikesdeklarationen som presenterades för Sveriges riksdag den 12 februari?
2. Varför har Sverige avstått från att skriva under brevet som ett antal EU-ministrar skrivit till kommissionär Michael McGrath, ansvarig för

- rättstatens principer och demokrati, samt till Hanna Virkkunen, ansvarig för digital säkerhet och demokrati, om att EU:s Digital Services Act måste användas i sin helhet för att säkra demokratin, rättsstaten och legitimiteten för valprocesser i EU:s medlemsländer?
3. Kan statsrådet också redogöra för vart brevet och initiativet som Sverige och Finland undertecknade, om nya initiativ för att fler av EU:s utgiftsområden ska prövas gentemot rättsstatens principer, egentligen tog vägen?

.....
Matilda Ernkrans (S)

Överlämnas enligt uppdrag

Rebecca Heinemann